

Zo ver weg, zo nabij

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Exodus 19, 1-20

2^e schriftlezing: Johannes 17, 14-26

Gemeente van Jezus Christus,

Het gedeelte dat we lezen uit Exodus is nauw verbonden met het joodse Pinksterfeest. We lezen het ter voorbereiding op óns Pinksterfeest, volgende week. Het gaat hier over wind en storm en vuur, net als bij ons Pinksterverhaal in Handelingen.

In deze tekst uit Exodus komen we twee verschillende beelden van God tegen: Het eerste is dat van God als een adelaar (of arend), die haar jongen op de vleugels draagt. In het afscheidslied van Mozes, in Deuteronomium, wordt dit beeld nog uitgebreider geschetst. Het beeld van een adelaar die haar jongen leert vliegen, boven hen zweeft, hen scherp in de gaten houdt (met arendsogen!) en, wanneer er eentje naar beneden dreigt te storten, eronder duikt en het jong op haar vleugels opvangt.

Een veilig en vertrouwenwekkend beeld.

Het tweede beeld - ja, is dat eigenlijk wel een beeld? Er is juist bijna niks te zien. Er is sprake van een dichte wolk, zodat de Eeuwige onzichtbaar blijft, wanneer Hij neerdaalt op de berg. En op de derde dag komen daar bliksemflitsen bij (als in een winterstorm) en vuur en rook (als bij een vulkaanuitbarsting).

Maar minstens zo indrukwekkend is het geluid waarmee de neerdaling van God gepaard gaat: donderslagen, de langgerekte, doordringende tonen van de sjofar (de ramshoorn, ook wel vertaald als bazuïngeschal), en Gods antwoord aan Mozes met donderende stem.

Twee Godservaringen. In de ene, die van de adelaar, is God dichtbij, klaar om toe te schieten als er iets met haar kinderen gebeurt. In de andere voorstelling, die van de berg, is God ver weg, ongenaakbaar. Niemand, behalve Mozes, mag de berg naderen, laat staan aanraken. In de eerste is God ónder ons mensen, ons dragend op haar vleugels. In de tweede voorstelling is God hoog boven ons verheven, op de top van de berg. Het eerste beeld is veilig, vertrouwenwekkend. Het tweede beeld is vooral ontzágwekkend.

Vallen beide voorstellingen wel met elkaar te rijmen?

Met de laatste voorstelling hebben we vooral moeite, denk ik. Waar is al die dreiging voor nodig? Waarvoor al dat hevige natuurgeweld? Wat heeft God te maken met natuurgeweld?

In het volgende hoofdstuk (Exodus 20,20) wordt er antwoord gegeven op deze vraag. Daar zegt Mozes tot

het bevende volk (in de NBG-vertaling van 1951):

‘Vrees niet, want God is gekomen om u op de proef te stellen, en opdat er vrees voor hem over u kome, dat gij niet zult zondigen.’ Is dat de bedoeling? Dat wij gehoorzamen, uit angst voor wat komen kan? Dat wij ons goed gedragen uit vrees, gespannen en geïntimideerd? Zou het helpen?

De joodse bijbelgeleerde Pinchas Peli wijst erop, dat de Israëlieten, onder de indruk van het moment, uitroepen: ‘Alles wat de Eeuwige zegt zullen we dóen!’, terwijl dat eigenlijk niet gevraagd werd. De vraag van God via Mozes luidde: ‘Willen jullie (eerst) luisteren naar mijn stem en (vervolgens) mijn verbond bewaren - willen jullie wat Ik zeg ook doen?’

Eerst luisteren dus en vervolgens doen. Dat betekent: niet klakkeloos iets opvolgen, zonder je verstand te gebruiken en je hart te laten spreken, maar goed luisteren in de zin van de betekenis en reikwijdte ervan tot je door laten dringen - en het dán ook doen. Maar de Israëlieten roepen, evenzeer bevend als de hele berg Sinaï zelf: ‘Oké, we doen alles wat God zegt!’ Pas aan het eind van de verbondsluiting, als Mozes alle geboden van de Eeuwige voor het volk heeft herhaald, geven de Israëlieten het verlangde antwoord: ‘Alles wat de Eeuwige heeft gezegd zullen we doen én we zullen ernaar luisteren.’

Werkt alle dreiging die er uitgaat van rook en vuur en donder en bliksem niet eerder blokkerend dan dat het áánspoort om je open te stellen voor de woorden van God? Voor Israël, maar ook voor ons?

Maar nu is het de vraag of we Mozes' uitleg wel recht doen. Gaat het wel over gehoorzamen uit angst? Of gaat het om iets anders?

Het eerste wat ons daarop kan attenderen - het eerste signaal zou je kunnen zeggen - is dat geluid van de sjofar, de ramshoorn, dat langgerekte klinkt. Dat is helemaal geen natuurgeweld, dat hoort eigenlijk bij de liturgie. Bij de grote joodse bevrijdingsfeesten als het Jubeljaar (waarop alle slaven en gevangenen worden vrijgelaten) en bij Nieuwjaar en Grote Verzoendag.

Een dergelijk uitwerking als de klank van de ramshoorn zou bij ons bijvoorbeeld donderend orgelspel kunnen hebben. Een toccata van Bach bijvoorbeeld, die rillingen over je rug veroorzaakt. Of het gevoel dat galmende kerkklokken teweegbrengen diep in je buik

en borst, als je onder de klokkentoren doorloopt. Of de ontroering die een harmonie- en fanfarecorps op 4 en 5 mei op kan roepen. Het geluid van de Sjofar heeft met bevrijding te maken, met opluchting (gemengd met verdriet, dat wel), en kan nooit op angst duiden.

Dat was het eerste signaal.

In de tweede plaats is 'angst' ook niet de betekenis van 'vreze des Heren'. Die vrees is geen angst, maar ontzag; heilige huiver; diep ontzag. Zo vertaalt de NBV dit woord 'vrees' ook: met 'ontzag'.

Het is het ontzag dat je kunt voelen bij de geboorte van een kind.

Of juist wanneer je iemands sterven meemaakt.

Of wanneer je getuige bent van een historische gebeurtenis.

Of wanneer je een beslissing neemt of een stap zet, die er alles toe doet.

Of als je erg ziek bent geweest en je mag nog verder leven.

Ieder mens, denk ik, kent wel zulke momenten van diep ontzag en heilige huiver. Zulke momenten blijven je ook bij, die vergeet je niet gauw. Dat kan ontzag zijn voor het geheim van het leven én voor de Schenker daarvan. Het kan een besef zijn van iets dat ons verre te boven gaat en toch rakelings nabij komt. Het kan diepe dankbaarheid zijn voor de verkregen ruimte om te leven. Of een gevoel van grote verantwoordelijkheid. Die heilige huiver wordt, denk ik, als het ware uitgebeeld door de huiver voor de donder en de bliksem, het vuur en de rook.

Zulke diepe gevoelens kun je soms met je naasten delen. Vaak zijn ze toch heel persoonlijk. Maar het volk Israël heeft die heilige huiver collectief. Ze hebben zich er ook helemaal op voorbereid: aan de buitenkant (schoon gewassen, niet gevreeën) en aan de binnenkant zijn ze er helemaal klaar voor.

Dat collectieve ontzag geldt niet alleen de Onzienlijke die neerdaalt op de berg, maar ook de woorden die God nu tot Mozes gaat spreken, de Tien Woorden (de Tien geboden) allereerst. Ontzag niet in de zin van ze klakkeloos overnemen of puur letterlijk toepassen, maar ze behandelen als iets kostbaars, wat het waard is om steeds weer naar terug te keren en vanuit te gaan. Als we de Tien Woorden met eerbied bejegenen, dan hoeven we het ook niet altijd helemaal eens te worden over de betekenis en de reikwijdte ervan (van *Gij zult niet doden* bijvoorbeeld of *Eert uw vader en uw moeder...*), als we er maar over in gesprek blijven en er volgens eigen geweten naar proberen te handelen.

Vele jaren na de neerdaling van God op de berg Sinaï wordt er een pelgrimage ondernomen naar die heilige berg. Het is de profeet Elia die na veertig dagen reizen door de woestijn de berg bereikt om er God te

ontmoeten.

Elia was als profeet vervuld van diep ontzag voor de Eeuwige en diens geboden. En hij gloeide van heilige verontwaardiging over de veronachtzaming van Gods geboden. Op allerlei mogelijke manieren probeerde hij te laten zien, dat mensen opnieuw in slavernij geraken, wanneer de Tien Woorden worden losgelaten: in de ban van hebzucht bijvoorbeeld, of onderhorig aan afgoden, of beheerst door minachting van de naaste. Elia had ontzettend zijn best gedaan voor God. Hij had gesproken met koningen. Hij moest vluchten voor zijn leven en zich jaren verbergen. Hij was de strijd aangegaan met de Baälpriesters, wat een enorme krachttoer was geweest. Als hij dan opnieuw met de dood wordt bedreigd, weet hij niet meer hoe hij verder moet. Begint alles weer opnieuw? Wat heeft het allemaal voor zin? Hij zou net zo goed dood kunnen zijn. In die staat van vertwijfeling bereikt Elia de berg Horeb (wat waarschijnlijk dezelfde is als de Sinaï). En daar, op die gedenkwaardige berg, verschijnt hem de Eeuwige, maar heel anders dan hij zich wellicht had voorgesteld:

- Eerst komt er een geweldige stormwind, zoals bij die eerste storm op de Sinaï. Maar in die wind is de Eeuwige niet.

- Dan komt er een aardbeving, zoals bij die eerste beving van de berg Sinaï. Maar in de aardbeving is de Eeuwige niet.

- Dan komt er een vuur, zoals die eerste keer op de Sinaï. Maar in het vuur is de Eeuwige niet.

- Dan is er het suizen van een zachte koelte. Als de wieslag van een adelaar, die onder haar moegevochten jong komt vliegen, om hem op te vangen met haar vleugels, opdat hij niet in de diepte valt.

In dát suizen spreekt Elia met zijn God. Hij wordt gehoord. Hij krijgt een nieuwe opdracht, nieuwe moed en zin.

Twee voorstellingen van God, twee soorten Godserving:

- een adelaar die haar jongen draagt

- een stem vanuit een rokende, bevende berg.

Ze zijn niet met elkaar in tegenspraak. Het zijn eerder twee polen, ver van elkaar, die daartussen beweging mogelijk maken. Beweging die wij kunnen herkennen in ons leven.

De beweging van gekoesterd worden en gedragen, net zolang tot je zelf kunt dragen; zorg kunt dragen; verantwoordelijkheid dragen; om wellicht daarna weer gedragen te worden.

De beweging van woorden horen van een hoge berg, van buitenaf, die de innerlijke stem van ons geweten worden. Verhalen lezen van lang geleden, van mensen en hun God, die hier en nu gaan raken aan ons eigen levensverhaal. Vervuld worden van diep ontzag voor degene die je ook *Vader* mag noemen (zoals Jezus zei

volgens Johannes) of *Vriend*.

In deze beweging van ver weg en dichtbij, in de spanning tussen vreze des Heren en vreugde over onze

bevrijding, proberen wij te geloven, te luisteren en te doen.

Amen.